

אריה כספי

הגזר לעשירים, השוט לחלשים

צעד אחר צעד נשחקים בשנים האחרונות כל העקרונות הבסיסיים של ההסכמה החברתית בישראל. נתניהו מזביל את התהליך לשיא בניסיונו לפרוץ את קו ההגנה האחרון – המחויבות של המעסיק הציבורי לעובדיו

כולנו באותו הסל

רוב כלי התקשורת עוסקים בימים אלה בחל- שים ביותר. אבל המאבק האמיתי צריך להתנהל על רמת החיים וכללי המשחק של כל תשעת העשירונים הנמוכים. צעד אחר צעד נשחקים במהלך השנים האחרונות לא רק השירותים לעניים, אלא גם העקרונות הבסיסיים של ההסכמה החברתית של ישראל. הפנסיה, שירי תי הבריאות והביטחון הסוציאלי. מסע הפיטוריים שערכה לימור לבנת באישון לילה, כשהיא שולחת הביתה כ-1,500 מורים ותיקים, הוא אולי הביטוי הבוטה ביותר של התהליך הזה.

יור: עמוס בירדמן

בשלב מסוים בחייהם מקבלים רבים החל- טה התואמת את אישיותם ובחרים בין הכנסה נמוכה, אבל בטוחה ונטולת הימור, לבין מסלול מסוכן שאפשר להרוויח ממנו יותר, אבל עשוי גם להפיל אותם לקרשים. הראשונים נעשים שכירים ומחפשים בדרך כלל מקומות ציבוריים גדולים. לכאורה יש להם עולם בטוח יותר וצנעו יותר. בשנים האחרונות מתברר ששום דבר אינו בטוח. השכירים שרצו לקנות ביטחון במחיר שגר, מג- לים שרומם. אף שוויתרו על הכנסה, הם נותרים ללא הכנסה וללא ביטחון. זהו תהליך שמתרחש כבר שנים לא מעטות. נתניהו מוביל אותו לשיא. הוא מנסה לעצב חברה ללא ביטחון. וזו כבר בעיה של כולנו. לא רק של החלשים ביותר.

הדהיהומניזציה של השכירים בישראל מת- בטאת במילה הגסה "הבראה" לתהליך שהופך הרבה מאוד אנשים לחולים. הבראה, שבמקור היא תהליך שעובר על אדם בשר ודם, מיוחס לארגון, מוצר סינתטי חסר נשמה של סר- בייקט אנושי, והופך את האנשים האמיתיים לאובייקטים, ליחידות סינתטיות. התהליכים האלה התרחשו עד עתה בשקט משום שרוב בני האדם לא מודעים למתרחש סביבם. קופות החור- לים לא מגלות לחוליהן שמספר עצום של תרו- פות שאושרו בארה"ב לא ניתנות להשגה בארץ, ושעל הרופאים מופעל לחץ להימנע מבריקות וטיפולים יקרים, שכבר אושרו. מבטחי הפני- סיה יגלו רק בעוד שנים רבות את מחיר השינוי בתנאיה, ופיטורי העובדים, הם מתרחשים דונם פה ודונם שם. רבים חיים בתחושה ש"לי זה לא יקרה". אבל זה קורה יותר ויותר. אם בעבר הת- נהל המאבק סביב המחויבות של המעביד הפרטי לעובדיו, היום הוא מתנהל על קו ההגנה האחרון, המחויבות של המעביד הציבורי.

מחקרים שמוגדרים בצורה מדויקת. אף מדינה לא תאפשר ניסויים כאלה בכלכלתה. לכן המי- חקר הכלכלי מושגת בחלקו הגדול על נתוני עבר מודמנים. השאלה מה היה המשתנה המדויק שהשפיע על התהליך האינפלציוני, או על הצ- מיחה, היא תמיד עניין לוויכוח. הכלכלה נראית מדע מדויק רק משום שהיא עוסקת בערך שניתן לכמת בצורה מדויקת. בכסף.

בשנים האחרונות מתרבים בארץ ובעו- רם כלכלנים שמבינים את מגבלות המקצוע. בשבועות האחרונים הופיעו ב"הארץ" שלושה מאמרים של פרופסורים לכלכלה, שביקרו את תוכנית נתניהו. זו התוכנית שמוצגת לציבור כפתרון המקצועי, המדעי, האולימפיטיבי, חסר התחליף, לבעיית המשק. במקום מה שהיא בא- מת: הביטוי האידיאולוגי הפוליטי של חבורת אנשים שבעים.

בתוכנית נתניהו מסתתר מלכוד אופייני ליכולתם של החוקים להכתיב לכל את האידיאולוגיה שמשרתת אותם. התוכנית עוס- קת בהפחתת מס בצורות שונות לבעלי ההכנס- סות הגבוהות. הפחתת המס אמורה להגדיל את הכנסתם ולעודד אותם להשקיע בעבודה ובכסף. יפה. אבל כשמגיעים לבעלי ההכנסות הנמוכות מתהפכת תורת המוטיבציה של נתניהו ופקידיו. כאן הפחתת השכר נתפסת כמכשיר העיקרי. שכר נמוך ופחות הטבות הם שיגרמו לאנשים לצאת לעבודה. לאמירים נותנים גור, לחלשים שוט. אין ספק שקל לשר האוצר להבין את עולם המניעים של אלה הדומים לו. לכל האחרים הוא מייחס מבנה אישיות כמעט הפוך. מכאן צומחת מדיניות כלכלית נפרדת לעשירים ולעניים.

בימים האחרונים מנהלת הממשלה האטומה ביותר בתולדות המדינה מסע נגד הסולידריות של החברה הישראלית ונגד עקרונות השוויון שעליהם נוצרה. שוויון הוא קו אופק שלא נגיע אליו לעולם. לא אנחנו ולא אחרים. אבל הוא מושא לשאיפה. מורה דרך. חברה שמוותרת על החלום הזה היא חברה בלתי מוסרית. בני אדם לא נולדים שווים ביכולתם, אבל הם שווים בד- כותם לאושר ועושר. החוקים, המוכשרים יותר, וגם הערמומיים יותר, יתבעו תמיד לעצמם וישיגו יותר. השאלה עד כמה יותר.

מרבית האנשים מגדירים את ערכם על- בסיס השוואתי. כדי להרגיש מצליח אתה זקוק לכלאה שמצליחים פחות ממך. האישוויון הוא נתון הכרחי של חברה תחרותית. תחרות והצלחה כלכלית הם ערכים מרכזיים בתרבות של ימינו. האישוויון של החברה המערבית דומה במידה רבה לכיסאות מוזיקליים, תמיד יש פחות כיו- סאות טובים ממספר האנשים. בכל תחרות יש מי שמרוויח, אבל יש תמיד גם מי שמפסיד. בניגוד למרקס, שחשב שיש פתרון היסטורי מוחלט לבעיית האישוויון, מדובר במאבק אין- סופי. כל שינוי לכל כיוון הוא שינוי על תנאי, זמני, עד שמישהו חזק יצבור מספיק כוח כדי לעשות שינוי נגדי.

החוקים מטמיעים את ערכיהם בתודעה של החברה. לכן התפיסה הכלכלית השלטת בחברה הישראלית, כמו באמריקאית, משרתת את העי- לית. על רקע זה נהפכה הכלכלה של המאה הקור- דמת לתערובת של מחקר מדעי ואידיאולוגיה.

חבורת אנשים שבעים

הכלכלה, כמו שאר מדעי החברה, היא מקצוע לא מדויק, אבל הכלכלנים הם היחידים שמי- תיימרים לעצב חיים שלמים של מדינה. ראש הממשלה אינו מומין פרופסורים למדעי המדינה להגיש לו תוכנית מדינית בכל פעם שהוא נקלע לפינה. פרופסורים לפסיכולוגיה יכולים להציע כיוון לפתרון בעיה חינוכית מוגדרת, אבל לא תהיה להם יומרה לעצב את דמותה החינוכית או הנפשית של המדינה.

לכלכלנים יש בדרך כלל את החוצפה הזאת. רבים מהם תועמלנים של האידיאולוגיה שרכשו במשך לימודיהם. הכלכלה היא פחות מדויקת מפסיכולוגיה משום שלפסיכולוגים יש אפשרות ליצור מציאות מדומה, לבודד משתנים ולערוך